

zijn, het eerste voor mijn part ook, maar dat zegt nog niets over het hoge niveau van deze boeken. Ik vind het een niet aflatend genoeg ze te lezen. Want Kousbroek is óók hoogst erudiet, intelligent, origineel, fantasierijk, informeel, speels en geestig, en dat alles tegelijkertijd, voortdurend en zonder duidelijke inzinkingen. Dat maakt hem tot een uiterst zeldzame verschijning in onze letteren.

CYRILLE OFFERMANS

RUDY KOUSBROEK, *Het raadsel der herkenning*.

Fotosynthese 3, Augustus, Amsterdam, 2007, 126 p.

RUDY KOUSBROEK, *Verborgene verwantschappen*.

Fotosynthese, Augustus, Amsterdam, 2005, 143 p.

RUDY KOUSBROEK, *Opgespoorde wonderen*.

Fotosynthese, Augustus, Amsterdam, 2003, 143 p.

[B] DELEU BINNENSTEBUITEN

Jozef Deleu is een veelvuldig gevierd, gehuldigd en gelauwerd man. Hij beweegt zich met een opmerkelijk gemak tussen schrijvers, kunstenaars, intellectuelen van allerlei slag, politici en industriëlen, Vlamingen en buitenlanders, ministers en vorsten. Ik heb in mijn leven nooit iemand ontmoet met een groter netwerk dan Deleu, maar ook zelden iemand met een onafhankelijker geest. Nooit is hij de gevangene geworden van zijn eigen web. Deleu is een cultureel “entrepreneur”: met niets dan talent, ideeën, een overtuiging en engagement heeft hij sinds de start van *Ons Erfdeel*, vijftig jaar geleden, een culturele onderneming uit de grond gestampt, die tijdschriften, jaarboeken, brochures en boeken publiceert in diverse talen. Ons Erfdeel vzw stelt zeven mensen tewerk, zij ontvangt subsidies van twee ministeries, twee provinciebesturen en zevenenvijftig gemeenten en structureel mecenaat van zeventien bedrijven. De stichting huist in een mooi en luchtig eigen huis in Rekkem, op de grens met Frankrijk.

Dat is dus de buitenkant. Het tijdschrift dat u nu in handen hebt, is de kern van de binnenkant daarvan. Geld en personeel, hoe onmisbaar ook, gaan hier en in de andere publicaties en manifestaties van Ons Erfdeel vzw, helemaal op in hun dienstbaarheid aan het culturele en cultuurpolitieke engagement.

De draagwijdte daarvan is complex en nauwelijks te overschatten, maar slechts één facet wil ik hier beklemtonen: wat hier gepresteerd is en wordt op het gebied van culturele informatie, analyse en promotie, op het gebied van samenwerking tussen Noord en Zuid en internationale bekendmaking van de cultuur van Vlaanderen en Nederland, is nu eens niet ontsproten uit promotionele doelstellingen van een overheid, maar uit passie en belangeloze inzet, en is gerealiseerd met kritische openheid en in volstrekte onafhankelijkheid.

Dezelfde kwaliteiten tekenen de publieke optredens van Deleu, waarvan de neerslag is te vinden in zijn essays en toespraken. De belangrijkste daarvan zijn nu voor het eerst, samen met een keuze uit zijn literaire werk, gebundeld in *Het gaat voorbij*. Van het eerste tot het laatste woord zijn die teksten geschreven en uitgesproken “uit de bewogenheid en de beklemming van mijn gemoed als schrijver en cultuurpoliticus”, zoals Deleu het zelf formuleerde. Dat was in de aanhef van zijn eerste en meest geruchtmakende toespraak *De pleinvrees der kanunniken* uit 1985. Geruchtmakend was die toespraak omdat Deleu de herdenking van de val van Antwerpen (1585) aangreep om een kritische balans op te maken van de toestand van de cultuur in de zuidelijke Nederlanden, Vlaanderen dus. Als een waardige erfgenaam van August Vermeylen pleitte hij voor een Vlaamse Beweging, die zich weer bewust zou moeten worden van haar culturele taak, die tegelijk Vlaams en internationaal zou moeten zijn, verheffend en ontvoogdend, toekomstgericht met respect voor het verleden. En vooral met een zelfbewustzijn dat wars is van zelfgenoegzaamheid en zonder pleinvrees. Het zijn de rode draden, die ook in zijn andere toespraken zijn terug te vinden. Dat en een diepe liefde voor de taal en de literatuur, voor de poëzie vooral, de hoogste en diepste verschijningsvorm van die taal. In *Een beetje Columbus zijn. Een pleidooi voor schrijver, boek en lezer* (1989) omschrijft hij de kracht van poëzie. Zij kan de lezer “de ware wereld” laten ervaren, een “wereld die geen bewijzen behoeft omdat waarheid, zoals Joseph Brodsky zegt, géén som is van bewijzen, maar de waarachtigheid, de authenticiteit van het geschreven woord zelf.” Zij geeft “de oude dingen van het leven hun glans terug”. Dat is de kern, de binnenkant van Deleus inzet voor Vlaanderen en voor de cultuur van de Lage Landen in het algemeen.

Jozef Deleu (°1937),
Foto Stephan Vanfleteren.

Die liefde voor de poëzie en voor het woord is in al zijn activiteiten merkbaar. In de toespraken wordt zij niet alleen duidelijk uitgesproken, zij springt ook naar voren uit de zorgvuldige, spitse, soms ironische en vaak bevlogen formuleringen. *Ons Erfdeel* (en de andere uitgaven van de vzw) ruimt meer plaats in voor literatuur en poëzie dan enig ander algemeen cultureel tijdschrift, hij stelde het al klassiek geworden *Groot Verzenboek* samen, dat voor het eerst verscheen in 1976 en dat in 2004 zijn dertiende druk kende. En na zijn afscheid van *Ons Erfdeel* vzw startte hij in 2003 een nieuw tijdschrift, inmiddels ook al een begrip geworden: *Het Liegend Konijn. Tijdschrift voor hedendaagse Nederlandstalige poëzie*.

Maar de binnenkant van die binnenkant is zijn eigen literaire werk, en de kern daarvan is zijn poëzie. In *Het gaat voorbij* heeft Dirk De Geest naast de toespraken ook een ruime keuze opgenomen uit de gedichten en het lyrisch proza van Jozef Deleu. Dat proza vormt wel het minst bekende deel van het oeuvre van Deleu, al omvat het, jeugdwerk inbegrepen, negen boeken tussen 1962 en 2005. Is dat veel? Het komt neer op iets meer dan een

bladzijde per maand. Dat trage ritme is tekenend voor de bedachtzame, aarzelende stem die eruit opklinkt. In zijn voortreffelijke “Uitleiding” bij het boek karakteriseert De Geest dit proza als “mijmeringen, meanderende observaties, flarden herinneringen die zich associatief (en lang niet steeds logisch of chronologisch) aan elkaar rijgen. Aan de andere kant blijft er echter doorlopend sprake van een poging om zo precies en zo helder mogelijk te schrijven.” Die ambivalentie maakt dat iedere bladzijde ervan overkomt als een poging om de onzekerheid, de onrust en de innerlijke gespletenheid zo precies mogelijk te formuleren en op te roepen. Wie zo dicht mogelijk bij de complexiteit van de mens Deleu wil komen, moet dit proza lezen. Dat autobiografische realia er her en der in verwerkt zijn, is daarbij van ondergeschikt belang. Wezenlijk is dat hier het hele spanningsveld aanwezig is tussen de uitersten van tederheid en hartstocht, angst en zelfbewustzijn, introspectie en aandacht, een dubbelzinnige relatie tot de eigen nederige afkomst en het besef een grensbewoner te zijn, niet enkel tussen culturen en tussen verleden en

toekomst, ook tussen publiek en privaat, uiteindelijk tussen leven en dood.

Dezelfde mens en wereld zijn aanwezig in zijn poëzie, maar gecondenseerd tot taal en beeld. Zeker in de beste gedichten uit de drie bundels die Deleu vanaf de jaren '80 publiceerde, is hij erin geslaagd een poëzie te schrijven die het ideaal benadert dat hij zelf in zijn essays en toespraken voorhield: het mysterie van het leven aan te wijzen en op te roepen zonder het te ontsluiten. Het allerbinnenste van deze uitbundige en dynamische mens blijkt dan stilte, verwondering en onmacht tegenover dat mysterie van het leven:

Hoezeer
de vogels
zingen

hij kan
hen niet
tot fluiten

dwingen.
Zijn armen
zijn te kort.

HUGO BREMS

JOZEF DELEU, *Het gaat voorbij*, Van Halewyck,
Leuven / Meulenhoff, Amsterdam, 2007, 440 p.

[B] **EEN ZWEMBROEK VAN DE HEMA
EN EEN RITS IN DE BORST.
JORIS GERITS DEBUTEERT MET DAGBOEK**

Aan het omvangrijke dagboek 365, waarmee Joris Gerits (°1943) in het voorjaar van 2007 als prozaïst debuteerde, gaat een kervend gedicht van Erik Spinoy vooraf, dat direct de toon zet: “en ingewanden / maalden en / spiraalden / als een leger / dolgedraaide maden.” In zijn eerste dagboeknotitie, gedateerd 5 maart 2005, scherpt Gerits, die taalbeheersing en literatuur doceert aan de Universiteit Antwerpen en in 1980 promoveerde op het werk van de dichter Hugues C. Pernath, zijn miserabele uitgangssituatie nog wat aan. Zijn tweede huwelijk dreigt te mislukken,

hij is geopereerd aan slokdarmkanker, heeft twee hernia's achter de rug en lijdt verder nog aan allerlei vormen van fysiek ongemak, terwijl ook een depressie op de loer ligt. Twee van zijn kinderen gaat het slecht, ze gaan gebukt onder wanen en vertwijfeling en kunnen nauwelijks zelfstandig functioneren. “In een vlaag van zelfoverschatting en zelfverdediging wil ik mezelf staande houden door te schrijven. Geen pillen, geen therapeuten. Maar wel elke dag opschrijven wat ik ervaar, noteren hoe ik ervoor sta, mij herinneren wie ik geweest ben.”

Gerits doet dat alleszins vernuftig. De vorm van het dagboek is een bewuste keuze. Behalve noteren houdt hij rekening met publiceren. Zoals een romancier met zijn personages als schaaakstukken over de velden van zijn roman kan schuiven, zo kan een dagboekschrijver als Joris Gerits selecteren en manipuleren. En dat doet hij ook. Hij schuwt de anekdotiek van alledag niet, maar confronteert de lezer niet continu met op zichzelf banale feiten als aankleden, schoonmaken en boodschappen doen. Maakt hij er wel gewag van, dan onderbreken die bezigheden diepzinniger of aangrijpende fragmenten. Gerits heeft zijn dagboek zorgvuldig gecomponeerd, een gegeven waarvan de lezer zich pas geleidelijk bewust wordt.

De naderende ontbinding van zijn huwelijk is de eerste thematische lijn in 365. “Mijn Licht slaapt in ons huis al een jaar lang een verdieping hoger.” Dat Gerits zijn geliefde *Licht* noemt, biedt de auteur natuurlijk veel symbolische mogelijkheden en die benut hij ook. Soms wordt de tekst daardoor wat artificieel en gepolijst. In het jaar dat beschreven wordt, ontardt de langzaam uitgedoofde relatie in een grimmige omgang. De geliefde bekommert zich nog amper om het fysieke en psychische wel en wee van haar man, ze sluit zich af of demonstreert ostentatief haar afkeer in het gezelschap van anderen. Ze dwingt Gerits het huis te verlaten en niet alleen op zoek te gaan naar een andere domicilie, maar ook naar huisraad en ander comfort. Zelfs als de echtscheiding alleen nog maar een formaliteit is, blijft ze pijnlijke speldenprikken uitdelen door niet op afspraken te verschijnen. Als lezer ben je geneigd je sympathie naar de auteur uit te laten gaan, maar juist door zijn vrij zakelijke manier van beschrijven, begrijp je dat je maar de deelgenoot van één huwelijkskant bent. Dat is knap gedaan.